

16.11.2005

1700/4/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

KÄRÄJÄTUOMARIN KÄYTÖS PÄÄKÄSITTELYSSÄ

1

KANTELU

Asianajaja (kantelija) pyysi 16.6.2004 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä oikeusasiamiestä tutkimaan Imatran käräjäoikeuden käräjätuomarin menettelyä rikosasian pääkäsitelyssä.

Kantelija kertoi avustaneensa törkeää pahoinpitelyä ja törkeää kuolemantuottamusta koskevassa asiassa surmansa saaneen omaisia. Yksi asianomistajista oli pääkäsitelyn aikana vangittuna, ja kantelija kävi hänen kanssaan lyhyen neuvottelun käräjäoikeudessa pidätettyjen tiloissa. Sellin ovi oli neuvottelun aikana – kantelijan suostumuksella – lukittuna eikä käräjäoikeuden kuulutus kantelijan mukaan siksi kuulunut sinne. Poliisit tulivat tällöin hakemaan kantelijan päämiestä istuntosaliin.

Ennen tätä istunnon puheenjohtajana toiminut käräjätuomari oli oikeussalissa todennut takarivissä seisoneille poliisimiehille kantelijan mukaan seuraavasti: *"Käykää hakemassa [asianomistaja] tänne; [kantelijasta] ei ole niinkään väliä."* Kantelija kertoi saaneensa kuulla käräjätuomarin ilmaisusta saavuttuaan istuntosaliin, jolloin yksi asianomistaja kertoi hänelle asiasta kantelijan mukaan silminnähden pahastuneena ja surullisena. Kantelijan mukaan asianomistaja koki käräjätuomarin lausuman henkivän jollain lailla puheenjohtajan asennetta asianomistajatahohon ja koko juttuun. Kantelijan mukaan lausuma vaaransi asianomistajatahon luottamuksen siihen, että asia käsitellään puolueettomassa tuomioistuimessa. Kantelijan mukaan jutun laatu olisi edellyttänyt tavallistakin suurempaa pieteettiä asian käsitelyssä ja sananvalinnoissa.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeet

Valtion virkamieslain (750/1994) 14 §:n 2 momentin mukaan virkamiehen on käyttäydyttävä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 6 luvun 1 §:n mukaan ennen pääkäsittelyn aloittamista tuomioistuimen on selvitettävä, voidaanko asia ottaa lopullisesti käsiteltäväksi.

Lain 6 luvun 2 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan pääkäsittelyä ei saa aloittaa ja se on peruutettava sekä sille on määrättävä uusi käsittelypäivä, jos asianomistaja, jota pitäisi kuulla henkilökohtaisesti, taikka todistaja tai asiantuntija on jäänyt pois.

Lain 6 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen tehtävänä on valvoa, että asian käsittelyssä noudatetaan selvyyttä ja järjestystä. Säännöksen 2 momentin mukaan tuomioistuimen tulee myös valvoa, että asia tulee asianmukaisesti käsitellyksi.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Soveltaessaan mainittua sopimusmääräystä Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on erottanut tuomioistuimen puolueettomuuden arvioinnissa toisaalta subjektiivisen ja toisaalta objektiivisen puolueettomuuden.

Subjektiivisen puolueettomuuden vaatimus edellyttää, että tuomarilla ei saa olla ennakkokäsitystä tai etukäteiskantaa ratkaistavassa asiassa, puhumattakaan tietoisesta pyrkimyksestä edistää oikeudenkäynnin toisen osapuolen etua. Ei kuitenkaan riitä, että tuomari on tällä tavoin tosiasiallisesti puolueeton. Toiminnan puolueettomuuden tulee lisäksi olla uskottavaa myös ulkopuolisen näkökulmasta. On huolehdittava siitä, ettei kenellekään tule ulkonaisten seikkojen takia perusteltua aiheita epäillä tuomioistuimen puolueettomuutta. Tätä kutsutaan objektiiviseksi puolueettomuudeksi.

Arvioitaessa puolueettomuusvaatimusta viimeksi mainitulta kannalta on muun ohella otettava huomioon, antaako tuomarin muu toiminta tai käyttäytyminen taikka jokin hänen erityinen suhteensa asianosaiseen objektiivisesti katsoen asianosaiselle aiheen pelätä luottamuksen tuomarin puolueettomuuteen vaarantuvan. Tällaisella tarkastelulla suojataan sitä luottamusta, jota tuomioistuinten tulee nauttia ihmisten keskuudessa.

3.2

Selvitys

Käräjätuomari on selvityksessään kertonut, ettei hän enää tarkasti pysty muistamaan kantelussa tarkoitettua istunnon yksityiskohtia tai sitä, vastaako kantelussa sitaateissa esitetty lausuma hänen sanomaansa. Käräjätuomari myönsi sanoneensa jotain sellaista, joka liittyy kantelijan poissaoloon istunnosta. Käräjätuomari muisteli, että hän on nähtävästi tyytymättömänä kantelijan aiheuttamaan pääkäsittelyn aloittamisen viivästyymiseen edellyttänyt, että ainakin kantelijan päämies välittömästi noudetaan pidätettyjen tiloista istuntoon. Olennaista tuossa vaiheessa ei käräjätuomarin mukaan ollut se, tuliko kantelija

samaan aikaan paikalle vai ei.

Kärjäjätuomari kertoi tapanansa olevan aloittaa pääkäsittely ainakin alkutietojen kirjaamisen osalta, vaikka tiedossa olisi, että joku puolustaja tai avustaja on vasta tulossa oikeuteen. Tällöin pöytäkirjasta käy ilmi, että poissaollut on saapunut myöhään ja että hänelle on annettu tieto siihen mennessä tapahtuneesta. Menettelyn tarkoituksena on välttää odotusajasta aiheutuvaa ajanhukkaa, kun on täysin selvää, että pääkäsittelyä ei tarvitse peruuttaa. Käsillä olleessa asiassa oli kymmenen asianomistajapuhevallan käyttämiseen oikeutettua, joten pelkkien alkutietojen kirjaamiseen on voitu olettaa menevän jonkin verran aikaa. Tämän vuoksi kärjäjätuomarin mielestä ei ollut kovin olennaista, saapuuko kantelija oikeuteen heti pääkäsittelyn alussa vai muutaman minuutin myöhässä.

Siltä varalta että jos kantelija ei ollut istuntopöytäkirjasta todella kuullut eikä ollut mitenkään vaikuttanut pääkäsittelyn aloittamiseen viivästymiseen, katsoi kärjäjätuomari tyytymättömyytensä kantelijaan olleen aiheettonta ja oli pahoillaan asiasta. Kärjäjätuomari katsoi, että kantelijan päämiehet ovat tuskin tulleet siihen käsitykseen, etteivät he saa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Kärjäjätuomarin mukaan kysymys on pikemminkin siitä, että kantelija oli loukkaantunut siitä, että hän oli kuvitellut, ettei kärjäjäoikeus anna arvoa hänen työlleen.

Laamanni kertoi lausunnossaan keskustelleensa asiasta kärjäjätuomarin kanssa ja yleisellä tasolla asianosaisten ja heidän avustajiensa kohtelusta myös muiden kärjäjätuomareiden kanssa. Laamanni totesi, että itse hän ei ilmoittaisi tyytymättömyyttä kantelijan väittämin tavoin. Lause "[kantelijasta] ei ole niinkään väliä" tulee helposti ymmärretyksi väärin. Laamannin mukaan kärjäjätuomarin menettelyn moitittavuutta on kuitenkin vaikea jälkikäteen arvioida yhteydestään irrotetun yksittäisen lauseen perusteella.

Asianajaja (kantelija) korosti vastineessaan, että juuri hänen päämiehensä itse parhaiten tietävät, miten he kärjäjätuomarin tokaisun kokivat. Jutun asianomistajat olivat kantelijan mukaan loukkaantuneita ja huolissaan siitä, että kärjäjäoikeus vähättelee avustajan työtä jo ennen kuin avustaja on saliin tullutkaan. Asianomistajat muodostivat oman subjektiivisen käsityksensä sanojen yleisen merkityssisällön mukaisesti kuulemansa perusteella. Kantelija otti vielä esille kysymyksen siitä, että koska poliisimiehillä ei olisi edes ollut toimivaltaa tuoda häntä istuntoon, mitä itsenäistä merkityssisältöä kärjäjätuomarin lausumalle jää, mikäli tarkoitus ei olisi ollut jollain lailla vähätellä avustajaa tai hänen tehtäväänsä.

3.3

Kannanotto

Asiassa ei ole kyse lainvastaisesta menettelystä tai tuomarille kuuluvan harkintavallan käytön ylittämisestä. Kärjäjätuomarilla on ollut velvollisuus huolehtia siitä, että pääkäsittelyn aloittamisen edellytykset täyttyvät, ja hänellä on ollut tähän perustuva oikeus määrätä asianomistaja tuotavaksi istuntoon.

Tuomarin virka on erityistä luottamusta ja arvostusta vaativa tehtävä ja edellyttää sen vuoksi korostetun asiallista käyttäytymistä. Tuomarin tulisi toteuttaessaan prosessinjohtoa pyrkiä siihen, että asianosaiset myös kokevat prosessinjohtoon oikeudenmukaiseksi ja puolueettomaksi.

Saamastani selvityksestä on pääteltävissä, että kantelijan päämiehet eivät ole mieltäneet kärjätuomarin lausumaa asianmukaiseksi. Asianosaisten puolelta on jopa tuotu esiin, että lausuma saattoi kärjääoikeuden puolueettomuuden kyseenalaiseksi.

Kärjätuomarin lausuman tarkka sisältö jää kantelijan väitteen varaan, eikä asiaa nähdäkseni voida tarkkaan vahvistaa. Käytettävissäni olevan aineiston valossa minulla ei kuitenkaan ole aihetta epäillä, että lausuman pääsisältö ei olisi kantelussa oikein kuvattu.

Lausumalle "[kantelijasta] ei ole niinkään väliä" ei nähdäkseni ole ollut mitään asiallista perustetta. Lausuma on sisältönsä puolesta tarpeettomasti nostattanut asianosaisissa esiin kysymyksen tuomarin puolueettomuudesta.

Tuomarin asema edellyttää korostuneen asianmukaista käytöstä kaikissa tilanteissa, myös mahdollista ärtymystä tai stressiä herättävissä tilanteissa. Menettelyvaatimus perustuu ensisijaisesti nimenomaan jutun asianosaisten kokeman oikeudenmukaisuuden toteuttamiseen ja turvaamiseen. Tätä kautta perustuslain 21 §:n takaaman oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisella on vaikutusta valtion virkamieslain mukaiseen tuomarin käyttäytymisvelvoitteen sisältöön.

Ottaen huomioon sen, että kärjääoikeuden laamanni on jo keskustellut asiasta kärjätuomarin kanssa, katson omasta puolestani riittäväksi toimenpiteeksi saattaa edellä esittämäni käsitykset kärjätuomarin tietoon.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen kärjätuomarin menettelyn virheellisyydestä hänen tietoonsa.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni hänelle.